

Prawne konsekwencje ujawnienia tajemnicy lekarskiej

Konrad Wroński, Jerzy Okraszewski, Roman Bocian

Lekarz podczas swojej pracy przeprowadza z chorym wywiad, badanie przedmiotowe, a także wiele badań dodatkowych. Podczas wykonywania tych czynności lekarz bardzo często wchodzi w posiadanie wiadomości bardzo osobistych dla pacjenta, o których może nie wiedzieć nawet jego najbliższa rodzina. Wiadomości uzyskane od chorego podczas tych badań są objęte tajemnicą lekarską. Do zachowania tej tajemnicy obligują lekarza przepisy zawarte w artykułach zapisanych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Kodeksie Etyki Lekarskiej, ustawie o zawodzie lekarza i lekarza dentysty, a także w kodeksie karnym i cywilnym. Zgodnie z tymi prawami lekarz jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy wszystkich wiadomości, jakie uzyskał o chorym podczas wykonywania swoich czynności terapeutycznych, nawet po jego śmierci. Niniejszy artykuł przedstawia prawne aspekty związane z obowiązkiem lekarza do zachowania tajemnicy lekarskiej, a także konsekwencje prawne grożące lekarzowi za ujawnienie tajemnicy lekarskiej osobie nieupoważnionej.

Legal consequences of breaking the doctor-patient privilege

When working in a health care institution, a doctor takes patient's history and conducts a physical exam as well as many other additional tests. Performing these activities, the doctor often obtains information which is very personal for the patient; information that even his/her closest family may not know about. The information obtained from the patient during these tests is confidential under doctor-patient privilege. Doctors are obliged to keep it confidential by the laws included in the articles of the Constitution of the Republic of Poland, the Code of Medical Ethics, the Medical Profession Act, and the Penal and Civil Codes. According to these laws, a doctor is obliged to keep confidential all information obtained about the patient in the course of medical treatment, even after the patient's death.

The following article presents legal aspects related to doctor's obligation to keep the doctor-patient privilege, and legal consequences that doctors may face for disclosing the confidential information to an unauthorized person.

Słowa kluczowe: tajemnica lekarska, prawa pacjenta, prawo

Key words: doctor-patient privilege, patients' rights, law

Wstęp

Prawa pacjenta chronią dobra osobiste każdego chorego przebywającego w szpitalu [1-17]. Jednym z podstawowych obowiązków lekarza udzielającego świadczeń zdrowotnych jest obowiązek przestrzegania tajemnicy lekarskiej. Tajemnicą lekarską objęte są wszystkie informacje, w których posiadanie wszedł lekarz badając chorego.

Obowiązek przestrzegania tajemnicy lekarskiej

Lekarz podczas swojej pracy przeprowadza z chorym wywiad, badanie przedmiotowe, jak i szereg badań dodatkowych. Podczas wykonywania tych czynności lekarz często wchodzi w posiadanie wiadomości bardzo osobistych dla pacjenta, o których może nie wiedzieć nawet

jego najbliższa rodzina, a także wielu informacji na temat jego stanu zdrowia. Wiadomości uzyskane od chorego są objęte tajemnicą. Do zachowania tej tajemnicy obliguje lekarza artykuł 23 Kodeksu Etyki Lekarskiej, w którym zapisano: „Lekarz ma obowiązek zachowania tajemnicy lekarskiej. Tajemnicą są objęte wiadomości o pacjencie i jego otoczeniu, uzyskane przez lekarza w związku z wykonywanymi czynnościami zawodowymi. Śmierć chorego nie zwalnia od obowiązku dochowania tajemnicy lekarskiej”. Podobne zapisy znajdują się w artykule 40 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty:

1. Lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu.
4. Lekarz nie może podać do publicznej wiadomości danych umożliwiających identyfikację pacjenta bez jego zgody”.

Ochronę danych osobistych i informacji z życia prywatnego pacjenta zapewnia Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. W artykule 47 zapisano, iż: „Każdy ma prawo

do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”. Podobny zapis znajduje się w artykule 51 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: „1. Nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby”.

Na lekarzu spoczywa również obowiązek pilnowania, aby inne osoby z personelu medycznego przestrzegały poufności informacji, które uzyskały w trakcie wykonywania czynności diagnostycznych, leczniczych lub z dokumentacji medycznej. Zgodnie z artykułem 28 Kodeksu Etyki Lekarskiej: „Lekarz powinien czuwać nad tym, by osoby asystujące lub pomagające mu w pracy przestrzegały tajemnicy zawodowej. Dopuszczenie ich do tajemnicy powinno obejmować wyłącznie informacje w zakresie niezbędnym do prawidłowego wykonywania ich czynności zawodowych. Lekarz musi czuwać nad prawidłowym prowadzeniem dokumentacji lekarskiej oraz zabezpieczeniem przed jej ujawnieniem. Dokumentacja lekarska powinna zawierać wyłącznie informacje potrzebne dla postępowania lekarskiego.”, a także artykułem 29 Kodeksu Etyki Lekarskiej: „Lekarz i współpracujące z nim osoby są obowiązane do zabezpieczenia poufności informacji zawartych w materiale genetycznym pacjentów i ich rodzin.”

Nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej sytuacja, w której podczas konsylium lekarskiego ujawniane są innym lekarzom informacje na temat stanu zdrowia chorego, które zostały zebrane podczas badania podmiotowego i przedmiotowego. W artykule 24 Kodeksu Etyki Lekarskiej znajduje się zapis mówiący, iż: „Nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej przekazanie informacji o stanie zdrowia pacjenta innemu lekarzowi, jeżeli jest to niezbędne dla dalszego leczenia lub wydania orzeczenia o stanie zdrowia pacjenta”.

Zgodnie z artykułem 25 Kodeksu Etyki Lekarskiej, istnieją takie sytuacje, w których lekarz jest zwolniony od zachowania tajemnicy lekarskiej: „Zwolnienie z zachowania tajemnicy lekarskiej może nastąpić:

- gdy pacjent wyrazi na to zgodę,
- jeśli zachowanie tajemnicy w sposób istotny zagraża zdrowiu lub życiu pacjenta lub innych osób, oraz
- jeśli zobowiązują do tego przepisy prawa”.

W artykule 40 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry znajdują się także zapisy mówiące o okolicznościach, w których lekarz może ujawnić informacje związane z pacjentem: „1. Lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu.

2. Przepisu ust.1 nie stosuje się, gdy:

- 1) tak stanowią ustawy,
- 2) badanie lekarskie zostało przeprowadzone na żądanie uprawnionych, na podstawie odrębnych ustaw, organów i instytucji; wówczas lekarz jest obowiązany poinformować o stanie zdrowia pacjenta wyłącznie te organy i instytucje,
- 3) zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób,

- 4) pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy, po uprzednim poinformowaniu o niekorzystnych dla pacjenta skutkach jej ujawnienia,
 - 5) zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie, związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych, innemu lekarzowi lub uprawnionym osobom uczestniczącym w udzielaniu tych świadczeń,
 - 6) jest to niezbędne do praktycznej nauki zawodów medycznych,
 - 7) jest to niezbędne dla celów naukowych, ujawnienie tajemnicy może nastąpić wyłącznie w niezbędnym zakresie.
3. Lekarz, z zastrzeżeniem sytuacji, o których mowa w ust. 2 pkt 1-4, 6 i 7, jest związany tajemnicą również po śmierci pacjenta”.

Kodeks postępowania karnego zawiera zapisy mówiące o możliwości odstąpienia od zachowania tajemnicy lekarskiej w ściśle określonych sytuacjach. W artykule 180 kodeksu postępowania karnego znajduje się zapis mówiący, iż: „§ 1. Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy służbowej lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy.

§ 2. Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, lekarskiej lub dziennikarskiej mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie”. W artykule 181 Kodeksu postępowania karnego znajduje się zapis mówiący o zapewnieniu właściwej ochrony informacji przekazywanych przez osoby zobowiązane do jej przestrzegania: „§ 1. W wypadkach przewidzianych w art.179 i 180 sąd przesłuchuje taką osobę na rozprawie z wyłączeniem jawności.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów przesłuchań oskarżonych, świadków, biegłych i kuratorów, a także innych dokumentów lub przedmiotów, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy państwowej, służbowej albo związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, jak również dopuszczalny sposób powoływania się na takie przesłuchania, dokumenty i przedmioty w orzeczeniach i pismach procesowych, mających na uwadze konieczność zapewnienia właściwej ochrony tajemnicy przed nieuprawnionym ujawnieniem”.

Prawne konsekwencje ujawnienia tajemnicy lekarskiej

Ujawnienie tajemnicy lekarskiej związane jest z naruszeniem zarówno artykułów kodeksu cywilnego, jak i karnego.

W przypadku procesu cywilnego poszkodowany występuje do Sądu Cywilnego. Należy pamiętać, że w prawie cywilnym stopień zawinienia nie jest istotny. Podobnie nie jest ważny stopień zawinienia dla rozmiaru odszkodowania zasądanego przez sądy. W przypadku złamania przepisów kodeksu karnego poszkodowany udaje się do prokuratury, gdzie zgłasza zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez lekarza. Dalsze czynności związane z udowodnieniem winy lub uniewinnieniem podejrzanego (lekarza) spoczywają na prokuratorze.

Ujawnienie tajemnicy lekarskiej wiąże się z naruszeniem artykułu 23 kodeksu cywilnego, który mówi że: „*Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach*”.

Ujawnienie informacji o chorym wiąże się ściśle z powstaniem uszczerbku niematerialnego. Należy pamiętać, iż w naszym społeczeństwie osoba chora na chorobę zakaźną czy nowotworową jest źle odbierana i traktowana przez społeczeństwo. Można powiedzieć, że społeczeństwo deprecjonuje taką osobę.

Przekazanie przez lekarza informacji o stanie zdrowia osobie nieupoważnionej przez chorego wiąże się z powstaniem krzywdy, która powinna zostać naprawiona. Naprawienie krzywdy może odbyć się w:

- sposób majątkowy – poprzez wypłatę rekompensaty w pieniądzu za wyrządzoną krzywdę lub
- inny sposób satysfakcjonujący pokrzywdzonego.

O naprawieniu krzywdy mówi artykuł 24 kodeksu cywilnego:

„*§ 1 Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.*

§ 2. *Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych*”.

Odpowiedzialność odszkodowawcza ma zawsze charakter kompensacyjny. W Sądach Cywilnych to poszkodowany musi dowieść winy lekarza, który naruszył artykuł 23 kodeksu cywilnego. Aby udowodnić w sądzie lekarzo-

wi powstanie szkody poprzez ujawnienie tajemnicy lekarskiej muszą zaistnieć trzy przesłanki łącznie:

- musi powstać szkoda,
- szkoda musi być wynikiem działania lekarza,
- musi istnieć związek przyczynowy między działaniem lekarza a szkodą.

W przypadku przepisów znajdujących się w kodeksie karnym, lekarz który dopuścił się ujawnienia tajemnicy lekarskiej, podlega sankcjom z artykułu 266, mówiącego, iż: „*§ 1. Kto, wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu, ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 3. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 następuje na wniosek pokrzywdzonego.*” Lekarz pełniący w zakładzie opieki zdrowotnej funkcję kierowniczą – czyli kierownicy klinik i ordynatorzy – są funkcjonariuszami publicznymi, zgodnie z artykułem 115 Kodeksu karnego: „*§ 13. Funkcjonariuszem publicznym jest: 4) osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych, 6) osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej*”. W przypadku ujawnienia tajemnicy lekarskiej przez funkcjonariusza państwowego sankcje są poważniejsze. Mówi o tym artykuł 266 kodeksu karnego punkt 2: „*§ 2. Funkcjonariusz publiczny, który ujawnia osobie nieuprawnionej informację stanowiącą tajemnicę służbową lub informację, którą uzyskał w związku z wykonywaniem czynności służbowych, a której ujawnienie może narazić na szkodę prawnie chroniony interes, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3*”.

Praktyka pokazuje, że poszkodowany najpierw wytacza proces o naruszenie artykułu 266 kodeksu karnego, a potem proces cywilny o odszkodowanie.

Podsumowanie

Dobra osobiste człowieka podczas pobytu w zakładzie opieki zdrowotnej powinny być zawsze przestrzegane przez personel medyczny. Informacje, w posiadanie których „wszedł” lekarz badając chorego, są objętą tajemnicą lekarską, która musi być zawsze przestrzegana. Do zachowania tej tajemnicy obligują lekarza przepisy zawarte w artykułach zapisanych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Kodeksie Etyki Lekarskiej, ustawie o zawodzie lekarza i lekarza dentystry, a także w kodeksie karnym i cywilnym. Lekarz ujawniający informację o zdrowiu chorego, którą uzyskał podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych, osobom nieupoważnionym, narusza zarówno artykuły kodeksu cywilnego, jak i karnego.

Wydaje się, że obecnie najlepszym rozwiązaniem, chroniącym lekarza przed prawnymi konsekwencjami ujawnienia tajemnicy lekarskiej i ewentualnymi roszczeniami odszkodowawczymi w przyszłości, jest własnoręczny wpis pacjenta do historii choroby, wskazujący kogo

lekarz może informować o jego stanie zdrowia i dalszych planowanych badaniach diagnostycznych czy metodach leczenia. Oczywiście chory może wyrazić zgodę na udzielenie informacji więcej niż jednej osobie. Należy pamiętać, iż w każdej chwili pacjent może zmienić swoje zdanie i zakazać informowania o stanie swojego zdrowia osoby, które wcześniej do tego upoważnił. Fakt ten należy także odnotować w historii choroby.

Niedochowanie tajemnicy lekarskiej przez lekarzy traktowane jest jako zawinione naruszenie praw pacjenta na dobrach osobistych. Obecnie w sądach powszechnych kwoty odszkodowawcze z tytułu zadośćuczynienia za szkody na dobrach osobistych wynoszą kilkaset tysięcy złotych.

Należy pamiętać, że niedochowanie tajemnicy lekarskiej może być przedmiotem postępowania w trybie odpowiedzialności zawodowej przed sądem lekarskim.

Wykaz wykorzystanych aktów prawnych

- I. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.
- II. Ustawa o Zakładach Opieki Zdrowotnej z dnia 30 sierpnia 1991 r. ze zmianami z 1992 r. i z 1995 r.
- III. Ustawa o zawodzie lekarza z dnia 05 grudnia 1996 r.
- IV. Ustawa o zawodach pielęgniarki i położnej z dnia 19.08.1994 r.
- V. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 26.09.1990 r. w sprawie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy
- VI. Kodeks Cywilny
- VII. Kodeks Karny

Dr n. med., mgr zarz. Konrad Wroński
 Oddział Chirurgii Ogólnej i Naczyniowej
 Wojewódzki Specjalistyczny Szpital im. dr M. Pirogowa
 w Łodzi
 ul. Wólczańska 195, 90-531 Łódź
 e-mail: konradwronski@poczta.wp.pl

Piśmiennictwo

1. Wroński K. Prawa pacjenta. *Nowotwory J Oncol* 2007; 3: 326-332
2. Wroński K. Znajomość praw pacjenta przez osoby chore leczone w Klinice Chirurgii Onkologicznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. *Onkologia Polska* 2007; 2: 75-83.
3. Wroński K. Prawo chorego do opieki duszpasterskiej podczas pobytu w szpitalu. *Współ Onkol* 2007; 11: 381-4.
4. Safjan D. Prawo pacjenta do informacji o rozpoznaniu i prognozowanych metodach leczenia. *Antidotum* 1993; 1: 26-8.
5. Popielski B. *Medycyna i prawo*. Warszawa: Wydawnictwo PZWL; 1968.
6. Nestorowicz M. *Prawo medyczne*. Toruń 2000.
7. Boratyńska M, Konieczniak P. *Prawa pacjenta*. Warszawa: Wydawnictwo Difin; 2001.
8. Nowicki M. *Europejska Konwencja Praw Człowieka, wybór orzecznictwa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck; 1998.
9. Ostrowska A. Prawa pacjenta. *Antidotum* 1996; 6-8: 86-90.
10. Safjan M. *Prawo i medycyna. Ochrona praw jednostki a dylematy współczesnej medycyny*. Warszawa 1998.
11. Sośniak M.: *Cywilna odpowiedzialność lekarza*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1989.
12. Goodare H, Smith R. *The rights of patients in research (editorial, comment)*. *BMJ* 1995; 310: 1277-8.
13. Liszewska A. *Problem zgody pacjenta jako dylemat aksjologiczny*. *Prawo i Medycyna* 1999; 1: 85-9.
14. Mikołajczyk S. *Prawa pacjenta: wymagania i oczekiwania w stosunku do personelu medycznego*. Poznań: Wydawnictwo Medix; 1994.
15. Balicki M. Prawa pacjenta – wybrane zagadnienia. W: *Szkola praw człowieka. Teksty wykładów*. Warszawa: Wyd. Helsińska Fundacja Praw Człowieka; 1996.
16. Gubiński A. *Komentarz do kodeksu Etyki Lekarskiej*. Warszawa 1995.
17. Sośniak M. *Cywilna odpowiedzialność lekarza*. Warszawa 1989.